

L'any de Barcelona: Carles V, política, Corts i legislació, 1519-20*

Montserrat Toldrà Parés

La presència del rei Carles per primera vegada a Barcelona suposa la reunió de les Corts catalanes i l'inici d'un període intens de relacions polítiques, directes, entre el rei i els catalans. En la ciutat comtal es despleguen les activitats de la cort reial i de les Corts del Principat, amb els tres estaments reunits. A les corts van a parar tots els assumptes més importants d'interès general i particular (greuges), els quals s'han de resoldre pel rei i amb les lleis paccionades.¹

La primera visita del rei Carles a Barcelona dura pràcticament un any, del 14 de febrer de 1519 al 23 de gener de 1520. El rei jura i és jurat com a sobirà del Principat (comte de Barcelona) i reuneix les corts per legislar, reparar els greuges i recaptar un donatiu extraordinari.

*. Aquest article és un extracte del meu treball d'investigació de DEA: *Carles V i Barcelona. Relacions polítiques i institucionals (1517-1520)*, dirigit per Xavier GIL, Universitat de Barcelona, 20.

1. El rei tenia la màxima autoritat però havia de vetllar pel benestar dels seus súbdits i respectar les lleis. Les Corts de Catalunya de 1283 van marcar les obligacions respecte el rei i els representants del regne, base formal del pactisme medieval vigent encara en els segles XVI i XVII. Xavier GIL PUJOL, *Las claves del Absolutismo y el Parlamentarismo. 1603-1715*, Planeta, Barcelona, 1991.

Barcelona té un especial protagonisme per la seva situació estratègica i el port marítim, situació que també comporta perills: atacs de corsaris, de turcs i de francesos.

Abans de que el rei arribés a la ciutat, ja va mantenir una intensa correspondència amb els consellers de Barcelona. Es comencen a tractar tots els assumptes que preocupen als consellers: defensa del territori i les costes, conflictes amb la Inquisició, recaptació de la butlla de croada i allotjament del seguici reial, entre altres.

L'any de Barcelona

L'any de Barcelona va ser per a Carles un període significatiu en la seva trajectòria política ja que va morir el seu avi Maximilià i ell va ser elegit emperador d'Alemanya, esdeveniment que, sens dubte, va reforçar la seva posició a nivell internacional, encara que a Espanya es van produir greus revoltes tot just després de la seva marxa.

L'estada a Barcelona serveix a Carles per madurar i convertir-se en un home tenaç, ambiciós, al que no li fa por cap repte, ni tan sols la corona imperial que ha de disputar aferrissadament amb Francesc I. Carles deixa de ser un jove net manejat per Chièvres i esdevé, de la nit al dia i amb dinou anys, el sobirà més poderós d'Europa amb l'assessorament de l'expert Gattinara i el suport de la noblesa i la burgesia financera.

La documentació dels arxius de Barcelona deixa prou constància de l'excel·lent actitud dels ciutadans honrats envers el seu rei, malgrat les feixugues negociacions que s'han de fer amb el Consell de Cent i la Cort General (allotjaments del seguici reial, jurament, greuges, etc.). Aquestes institucions es mostraren molt escrupoloses en la defensa de les lleis i privilegis de la ciutat i del Principat.

La rebuda dispensada pels consellers de Barcelona, va ser esplèndida, la millor que havia tingut Carles des de la seva arribada a la Península (abans havia estat rebut a Valladolid, 1517 i a Saragossa, 1518). Durant tres dies la ciutat va estar de festa amb gran participació popular. En el *Llibre de solemnitats de Barcelona* es recullen, en detall, tots els esdeveni-

ments.² Les celebracions i cerimònies se succeeixen: desfilada i jurament públic del rei, funerals de Maximilià, capítol del Toisò d'Or,³ entre altres.

Per a Barcelona, l'estada del rei suposa convertir-se en capital internacional, lloc des d'on van i vénen personatges estrangers relacionats amb la cort reial.

La Cort general

La Cort general, integrada pel rei i els estaments, representava el poder legislatiu al Principat i tenia facultats legislatives i fiscals. Les lleis fetes en les corts havien de ser respectades pel propi sobirà i, per tant, el poder d'aquest tenia un límit.

Carles, igual que el seu avi Ferran II, va celebrar corts amb els estaments catalans en vuit ocasions, encara que només dues van ser al Principat, a Barcelona, i les altres sis van ser a Monsó, on es reunien simultàniament amb les corts dels altres territoris de la Corona d'Aragó. El fill de Carles, Felip II, en canvi, només va reunir corts en dues ocasions. Amb la comparació no hi ha cap dubte, la monarquia es va anar reforçant, al llarg del segle XVI, enfront del poder representat per les corts.

Les especials circumstàncies de l'adveniment al tron de Carles (una mare desequilibrada, la reina Joana, i reclosa, complicava la situació) no van fer fàcil la seva acceptació per part dels seus súbdits.

En les corts de Valladolid i les de Saragossa s'havien anat salvant els esculls.⁴ Les corts de Barcelona també li posen entrebancs per raons

2. *Llibre de les solemnitats de Barcelona. Edició completa del manuscrit de l'Arxiu històric de la ciutat*, Institució Patxot, A. Duran i Sanpere i J. Sanabre ed., Barcelona, 1930, p. 391-406.

3. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Manuscrit B-156.

4. Per a més informació, vegeu Bartolomé Leonardo de ARGENSOLA, *Primera parte de los Anales de Aragón que prosigue los del Secretario Geronimo Çurita, desde el año MDXVI*, Çaragoça, 1630, capítols 50 i 51, pp. 452 i ss.

semblants: el problema del jurament de Carles pesava com una llosa difícil de remoure. Segons el costum, el rei havia de jurar respectar les constitucions, usatges i privilegis del Principat abans de ser jurat pels seus vassalls.⁵ El rei tampoc no podia convocar corts sense haver jurat.⁶ Per tant, encara que les corts, convocades pel rei des de Saragossa, es van reunir el 16 de febrer de 1519 presidides pel sobirà, els braços van interposar un dissentiment perquè no havia jurat abans.

Les corts van quedar suspeses i les negociacions entre els representants del rei i els braços van durar dos mesos, fins que, finalment, va ser acceptada la proposta del rei: jurar i ser jurat com a coregnant amb la seva mare Joana el dia 16 d'abril:

Los serenissimos e catholicos Senyors dona Joana et don Carles son fill primogenit per la gracia de Deu reys de Castella de Aragó(...) comtes de Barchinona de Rose-llo e de Cerdanya. Juran per Ntre Sr. Deu (...) tenir e observar (...) tots los usatges de Barchinona constitucions status capitols ordinacions e actas de las Corts generals de Catalunya.⁷

Després del jurament, el mateix dia, el rei convoca novament les corts generals per al dia 12 de maig del mateix any.⁸

Al convocar noves corts s'han de cridar altra vegada els síndics de les ciutats corresponents. Alguns han restat a Barcelona però d'altres han marxat per haver-se suspès les primeres corts.

5. ARGENSOLA, *Primera parte de los Anales*, cap. 67, p. 67 i ss.

6. Josep COROLEU i Josep PELLA I FORGAS, *Las Cortes catalanas. Estudio jurídico y comparativo de su organización*, Barcelona, 1876, p.16-17.

7. *Manual de novells arditos vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*, p. 28. En aquest document veiem com s'utilitza l'expressió "Corts generals". A. Casals diu en un article sobre les corts que: "en la época jamás recibió el nombre de "Corts" sino que siempre se la apeló por el singular "Cort" o "Cort general". Àngel CASALS, "Las Cortes de Carlos I", a *De la unión de las coronas al Imperio de Carlos V*, Ernest Belenguier coord., S.E.C.C.F.C., Madrid, 2001, vol. I, p. 354. En altres documents consultats del Consell de Cent també trobem Corts en plural, en el títol de la tapa del *Prossés del Estament Real de les Corts de Barchinona*: AHCB, 1B, Corts XVI-63. En un altre document en llatí, el de la convocatòria de les Corts del 12 de maig de 1519, feta pel rei es diu: *curias generales*. AHCB, Lletres reials originals, 1B IX-A-7, Sèrie A, n. 2220.

8. AHCB, Lletres reials originals, 1B IX-A-7, Sèrie A, n. 2220. La convocatòria, en llatí, està arxivada com una carta reial.

La Cort, composta per tres braços o estaments, era força desigual. El braç militar era el més nombrós, ja que tots els nobles hi assistien per dret propi, però la petita noblesa rural, els *donzells*, no sempre hi participava, per raons econòmiques. Al maig, el braç militar registra 183 membres.⁹ L'estament eclesiàstic és poc nombrós (27 participants entre bisbes, abats i procuradors) a l'igual que l'estament reial (32 síndics), encara que aquest últim tenia molt protagonisme per la gran quantitat de temes i d'iniciatives que presentava. Barcelona tenia 9 síndics,¹⁰ Perpinyà 3, Lleida, Girona, Vilafranca del Penedès i Cotlliure, 2 cada per cada ciutat, i 12 poblacions reials més tenien un representant cadascuna.

El Consell de Cent elegeix la *Vint-i-quatrena*,¹¹ de fet, són trenta (entre els exconsellers de Barcelona) una comissió que assessora els síndics i que té un paper destacat en el funcionament de la cort.

El president del braç militar era Ferran, duc de Cardona. El president del braç eclesiàstic era Pere de Cardona, arquebisbe de Tarragona, per tant la família dels Cardona tenia molta influència sobre els dos estaments privilegiats.

El braç més dòcil va ser l'eclesiàstic, mimat pels reis. En canvi, encara que sembli el contrari, donats el seu prestigi social i privilegis, el braç nobiliari era el que va portar més problemes, els primers dies de les corts, per tractar-se de gent molt orgullosa i bel·licosa. Cavallers i donzells, més nombrosos, van demanar tenir la mateixa representació que els nobles en les comissions i van posar un dissentiment que va provocar la paralització de la Cort durant dos mesos.¹²

El braç reial estava presidit per Joan Carles Bellafilla, conseller segon del Consell de Cent (ja que el conseller primer, Galceran Estrada, no ho

9. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Generalitat, N-1007, f. 57-58.

10. ACA, Generalitat, N-1007, f. 58v-59r.

11. AHCB, Registre de Deliberacions, 1B-II-44, foli 34.

12. El rei va resoldre aquest problema després de llargues negociacions, donant als militars doble representació en totes les comissions. Àngel CASALS, *L'Emperador i els catalans. Catalunya a l'imperi de Carles V (1516-1543)*, Editorial Granollers, Granollers, 2000, p. 78.

podia ser, per ser cavaller i pertànyer a l'estament militar).¹³ Els síndics de Barcelona exercien hegemonia sobre el braç reial, assessorats per advocats. Una comissió de 9 síndics (3 per Barcelona i 6 per les ciutats principals, Lleida, Perpinyà i altres) és la protagonista de les negociacions. Està clar, que els síndics de Barcelona i la *vint-i-quatrena*, també de barcelonins, porten, de fet, el control del braç reial.

Quan feia cinc mesos que el rei Carles estava a Barcelona, va rebre la notícia, el 6 de juliol de 1519, de la seva elecció imperial (*Rei de romans*) pels prínceps electors a Frankfurt. Calia que anés a coronar-se el com més aviat millor, però les Corts catalanes encara estaven en plenes deliberacions sobre les qüestions plantejades. Els problemes del jurament, de la convocatòria i dels dissentiments havien ocupat tot el temps.

A finals de juliol s'estava negociant sobre els greuges, tràmit previ a l'elaboració de les lleis. Les negociacions sobre els greuges van ser llargues, sobretot pel tema de la Inquisició. El memorial de greuges que havien presentat les corts al rei, denunciava bàsicament els abusos de poder de les autoritats reials. Es presentaven també greuges particulars. Sovint, es tractava de deutes que la corona havia de pagar (alguns eren de l'època de Ferran II i, fins i tot, del rei Martí).¹⁴ En una carta de Pedro Màrtir de Anglería, humanista del seguici reial, veiem una opinió, des de l'entorn del rei, sobre les reclamacions dels catalans:

Ahora está sobre el tapete la cuestión de los gravámenes llamados greuges. Hay tantas reclamaciones, que me imagino no va a llegar al erario regio ni un céntimo (...) no se terminarán las cortes hasta que no se cumplan al dedillo todas las reclamaciones.¹⁵

Després de resoldre els greuges (el rei paga els deutes) a l'agost, es revisen els comptes de la Diputació del General i, finalment, a principis de setembre es formen quatre comissions per a discutir i elaborar les lleis:

13. Victor FERRO, *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 201.

14. Oriol OLEART I PIQUET, *Els greuges de Cort a la Catalunya del segle XVI*, tesi doctoral microfitxada, Universitat de Barcelona, 1993, p. 277-292.

15. Pedro MÁRTIR DE ANGLERÍA, *Epistolario de Pedro Màrtir de Anglería. Documentos Inéditos para la Historia de España, tomo XI* (traducció de José López de l'obra original en llatí *Opus epistolarum*), Imprenta Góngora, Madrid, 1953, vol. III, Carta n° 644, 20 juliol 1519.

“Inquisició i Croada”, “Negocis de la Mercaderia”, “Negocis del criminal” i “Altres negocis” (comissions de 9 persones cadascuna, tres per braç).¹⁶

Al setembre es declara una epidèmia a Barcelona. A l'octubre, el rei i la seva cort se'n van a Molins de Rei, prop de la Barcelona. El rei volia marxar a Flandes, però espera que les corts acabin. Mentre, es dedica a la caça.

Les sessions de les Corts catalanes s'havien allargat tant perquè eren les primeres corts celebrades amb el nou sobirà i calia deixar les coses ben lligades. Si els primers tràmits van ser molt lents, l'elaboració de les lleis, en canvi, va ser bastant ràpida: en cinc mesos es va enllestir. El subsidi votat per al rei va ser de 250.000 lliures, quantitat que el rei va destinar a pagar deutes¹⁷ a diverses persones, nobles i soldats, entre altres.¹⁸ Les despeses de la cort reial, l'any de Barcelona, van ser superiors als 300.000 ducats.¹⁹

Els dies 19 i 20 de gener de 1520, en el dietari de la Generalitat, es registra la clausura de les corts i l'anotació del servei o donatiu que es fa al rei. Corresponia a la Generalitat recaptar el donatiu:

En aquest dia²⁰ a les sis fins a les set ores de mati la Cesarea Imperial Sacra e Catholica Real Magestat del Rey nostre Senyor apres de haver vellat tota la nit precedent en lo monastir de frares menors de la present ciutat de barchinona tra-

16. AHCB, Corts, XVI-63, f. 60-62.

17. R. García Cárcel interpreta aquests pagaments com a suborns. No crec que sigui així en tots els casos, almenys respecte al pagament de soldats i a algunes persones, com a l'abadessa de Pedralbes (és pot tractar del pagament d'un préstec o una ajuda). Ricardo GARCÍA CARCEL, “Las Cortes de 1519 en Barcelona, una opción revolucionaria frustrada”, a *Homenaje al Dr. Juan Reglà, vol. I*, Universitat de València, 1975, p. 239-255. a l'abadessa de Pedralbes (és pot tractar del pagament d'un préstec o una ajuda). Ricardo GARCÍA CARCEL, “Las Cortes de 1519 en Barcelona, una opción revolucionaria frustrada”, a *Homenaje al Dr. Juan Reglà, vol. I*, Universitat de València, 1975, p. 239-255.

18. ACA, Generalitat, N-1007, f.136r.

19. Hayward KENISTON, *Francisco de los Cobos, Secretario de Carlos V*, Castalia, Madrid, 1980, p. 56.

20. ACA, Dietari de la Generalitat, N-13, tom III (1518-1521). Era el dia 19. Les corts no es van llicenciar fins el dia 20 perquè els síndics de Perpinyà no estaven d'acord amb el servei donat al rei.

ballant en concordar e portar a bona conclusio les corts generals (...) foren publicades les noves constitucions e capitols fets en dita cort e lo acte de la oferta feta per la dita cort e tres braços de aquella ab que servexen sa magestat de CCL mil lliures barcelonenses.

El 23 de gener de 1520, el rei emprèn el viatge cap a Castella. Se n'ha d'anar a rebre la corona imperial a Aquisgrà. Després de resoldre els assumptes de les corts catalanes que li han portat tant de temps, no va a València a celebrar les corts que té allí pendents, encara que la situació està empitjorant.

El rei convoca corts de Castella a Santiago i, de pas per les terres castellanes, la tensió augmenta per moments. A Valladolid els revoltosos, el 5 de març, comencen a cridar pels carrers: "Viva el rey, mueran los malos consejeros", crit revolucionari que presagia el pitjor.²¹ Les corts de Santiago són traslladades a La Corunya i pressionades perquè votin un subsidi al rei de 400.000 ducats. Els procuradors d'algunes ciutats castellanes es resisteixen. El joc polític i les bones maneres que s'havien mantingut en les corts catalanes, malgrat la seva duració, no es donen en les corts d'aquest comiat del rei a Galícia. Tot just s'embarca el rei cap a Flandes el 20 de maig, s'estén la rebel·lió comunera per moltes ciutats castellanes. A València, la revolta de les germanies és ja un fet difícil de parar.

Les lleis aprovades

La Cort de 1519-20 va aprovar 53 lleis paccionades,²² aprovades pels tres estaments i el rei: 19 capítols de cort (lleis proposades pels braços, amb la fórmula *Plau al Senyor Rei*) i 34 constitucions (d'iniciativa reial, amb la fórmula *Statuim i ordenam amb lloació i aprovació de la Cort*) i actes de cort (lleis subsidiàries que feien referència a altres disposicions). A part, el rei va donar també tres pragmàtiques i diverses disposicions.

21. Pedro FERNÁNDEZ ALBADALEJO, *Fragments de monarquía*, Alianza Editorial, Madrid, 1992, p. 50-54.

22. Només he pogut consultar en la documentació del arxius, els 19 capítols de cort recollits en el procés de cort de l'estament reial (del protonotari): ACA, Generalitat, N-1007, f. 127-133v.

En el segle XVI seguien vigents les lleis medievals, algunes molt antigues com els *Usatges de Barcelona* compilats per Ramon Berenguer I, *lo Vell*, mort el 1076 i les *Ordinacions* (1225) de Jaume I, *lo Venturos* (o *Conqueridor*), en el moment en que neixen les corts.²³

L'obra legislativa de les Corts de 1519-20 es pot consultar en la recopilació de totes les lleis catalanes ordenada el 1702.

Si analitzem els temes tractats en la legislació de la Cort de 1520, veiem que el braç reial, presidit per Barcelona, es preocupa, sobretot, dels assumptes econòmics del Principat, en especial el comerç exterior i marítim. De les constitucions i actes de cort que presenta el rei, alguns són confirmacions d'altres anteriors, molts referents a l'administració de la justícia, destinats a corregir abusos (greuges) o pràctiques defectuoses.

El primer capítol de cort demana conservar i ampliar a tots els catalans el privilegi que tenen els barcelonins a Nàpols, clarament econòmic; és tracta d'una franquícia:

que los Privilegis (...) atorgats als Ciutadans de Barcelona ab los quals los fa francs de dret de quatre per cent en lo Reynalme de Napols sien confirmats y ampliats als altres habitants en Cathalunya, Rosselló, y Cerdanya. Plau al Senyor Rey.²⁴

El segon capítol de cort tracta sobre un problema de jurisdicció i competències, entre els oficials del rei i les autoritats catalanes, respecte a l'alliberament de presoners:

que tots temps que los Consols predits (...) hauran proveit que lo dit presoner sie tret de ditas Presons y per ells sera trames lur Veguer ab Albara al dit Carceller (...) sie tengut leixar anar a aquell tal presoner.²⁵

23. El dret comú, regulat en les corts, s'inspirava en lleis romanes i canòniques, rebent influències italianes i provençals: Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*, U.A.B., Col·legi Universitari de Girona, Girona, 1981, p. 29.

24. ACA, Generalitat, N-1007, f. 127r. *Constitucions y altres drets de Cathalunya, compilades en virtut del Capítol de Cort LXXXII de las Corts per la S.C. y R. Majestat del Rey Don Philip IV. Nostre Senyor celebrades en la ciutat de Barcelona, M.DCCII*, edició facsimil, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995, vol. III, capítol de cort I, p. 89.

25. ACA, Generalitat, N-1007, f. 127. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort II, p. 453-454.

Hi ha dues constitucions que tracten també dels presoners:

Per obviar a les vexacions ques porien fer als presoners, axi per los Alguzirs, Notaris, Carcellers, e altres (...) statuim e ordenam que sien servadas las Constitucions y Privilegis sobre aço disposants.²⁶

Com los deutors contra els quals es estat exposat Reclam, e son posats en preso (...) sostengan moltas despesas (...) no sie res pagat al Governador, Veguer, Thezorer General, o son Loctinent, o altre qualsevol official, ans lo dit Albara sie donat franc de despesa.²⁷

Aquestes disposicions tractaven de reparar les extralimitacions dels oficials reials. Veiem que hi ha pel mig cobraments il·legals, la qual cosa evidencia les corrupteles burocràtiques.

Una constitució està dedicada, exclusivament, a fer respectar les lleis:

statuim y ordenam que usatges de Barcelona, Constitucions de Catalunya, Actes, e Capítols de Cort, e Privilegis (...) usos, practicas, e costums sien inviolablement observats (...) qualsevol us, o verdaderament abus per nos, o per nostres Officials qualsevol sien fets (...) havent aquells per nulles, e invalids aixi com ab la present Constitucio.²⁸

Deu capítols de cort estan dedicats a la defensa del comerç exterior, especialment el marítim. Vegem què diu el capítol de cort 3:

Per Quant per lo Catholic Rey Don Fernando (...) Es atorgat a tots los habitants, y Poblats en lo Principat de Catalunya, poder anar y comersar en totas la terras de Africa conquistadas, y conquistadoras, francs de tots drets (...) E com en lo Castell de Alger un nomenat Pedro de Pas vulla exigir drets de General Moxerifat, y aixi mateix en otras parts de dita Barberia, de hont havien presas, e tengudas algunas robas e mercaderias de mercaders de aquesta Patria (...) que tots los poblats de Catalunya (...) pugan entrar, y començar en Bugia, Giber, Alger, (...) francs e liberos de tots los drets.²⁹

Queden reflectits, en aquest capítol, els problemes que tenien els mercaders catalans per practicar la seva activitat al nord d'Àfrica. En aquest

26. *Constitucions*, vol. I, cap. II, p. 453.

27. *Constitucions*, vol. I, cap. XVII, p. 453.

28. *Constitucions*, vol. III, cap. 20, p. 17.

29. ACA, Generalitat, N-1007, folis 127v-128r. *Constitucions*, vol. III, capítol de cort 3, p. 51.

cas, el perill no venia dels pirates, sinó dels oficials reials establerts a les places conquerides o controlades pel sobirà espanyol, alguns dels quals, fins i tot, els havien requisat les mercaderies.

En el capítol de cort 4 es demana també llibertat per comerciar en llocs diferents: “que tots los Cathalans (...) liberament pugan negociar en (...) todas las Terras subjectas al Turc”.³⁰ Podem veure com, en el 1520, es volien mantenir relacions comercials amb els territoris controlats pels turcs, a l'Orient. Malgrat la pirateria i les guerres, els mercaders continuen amb els seus negocis.

En el capítol 9, es demana al rei crear consolats, la missió dels quals era regular el comerç als territoris conquerits o per conquerir: “que en las Terras conquistadas, y conquistadoras de Vostra Majestat puga haver Consols de Cathalans”.³¹ No s'especifica exactament quins territoris són, però s'entén que es tracta de l'àmbit mediterrani. De les Índies no se'n parla.³²

Un capítol de cort, el 5, protegeix el comerç marítim entre els territoris del sobirà, enfront dels estrangers: “que Naus, ne altrás fustas que no sien de Vassalls de V. Altesa, no pugan carregar en las Terras, y Senyories de aquella, sal, ni sparteria, lanas, forments, ni fruyta seca”.³³

Tres altres capítols de cort, el 6, el 7 i el 9, també estan dedicats a regular la protecció de la navegació mercantil: “que las Naus de quatre-centes botas³⁴ hajan a portar trenta sis Homens, y quatre bombardas grossas (...) y armament a coneguda dels Deffenedors de la mercaderia

30. ACA, Generalitat, N-1007, f. 128r. *Constitucions*, vol. III capítol de cort 4, p. 89.

31. ACA, Generalitat, N-1007, f. 129r. *Constitucions*, vol. III, capítol de cort 9, p. 89-90.

32. Segons P. Molas, els catalans van fer una petició formal de comerç amb Amèrica al 1522 que no va ser atesa, tot i que alguns ports castellans foren autoritzats a comerciar amb el Nou Món. Mentre, comerciants italians i flamencs estaven establerts a Sevilla. Pere MOLAS, “El comerç: de la Mediterrània a l'Atlàntic”, a B. de Riquer dir., *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans: Crisi Institucional i canvi social. Segles XVI i XVII*, vol.4, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, p. 124-126.

33. ACA, Generalitat, N-1007, foli 128r-128v. *Constitucions*, vol. I, capítol de Cort 5, p. 315-316.

34. Cisternes.

o dels Consols”.³⁵ Queda ben patent la inseguretats que hi havia en el mar Mediterrani, ja que les naus havien d’anar armades.

El problema de la pirateria era molt greu des de feia temps. Les costes catalanes, com tot el Llevant, eren sovint atacades pels corsaris. Estant el rei a Barcelona, l’estiu de 1519, Angleria dóna notíica d’un atac:

Infestan todo el litoral (els pirates), saqueron un pueblo a doce millas de aquí, se llevaron cautivos a los vecinos y nos amenazan con peores cosas aún (...) no se ha hecho la menor mención de gastar un céntimo para que desaparezca tan dañosa infamia.³⁶

Ara, en contra del que pensava Angleria, es prenen mesures per combatre la pirateria. No estava clar qui devia fer-se càrrec de la defensa de les costes. Una de les principals missions del rei era mantenir la pau i la seguretats dels seus súbdits, missió que també corresponia als particulars o institucions locals. Veiem, a continuació, com les corts de Barcelona arriben a un acord per defensar la costa, en el capítol de cort 16:

Per lo dan, axi de perill de las Animas, com de perditio de personas, y bens rebuts per las fustas de Moros en las terras vehinas a la mar del present Principat, Regnes de Valentia, Mallorca, y Sardenya (...) sien fetas quatre galeras, las quals sien armadas.³⁷

Les quatre galeres per defensar la costa han de ser mantingudes entre el rei, amb 7.000 ducats l’any, i els regnes mencionats amb altres 6.000 ducats, repartits proporcionalment a la població.

En un altre capítol de cort, el 8, es demana al rei que elimini els abusos dels capitans en les fronteres, els quals cobren per dret de pas: “mane levar, e tolre lo abus, que los Capitans de las Fortalesas de las fronteras fan en las mercaderias, y vituallas que passen, pretenent, que per lo pas han de pagar”.³⁸ No s’especifica de quins llocs es parla. Possiblement es refereixen a la frontera amb França, al Rosselló. Allí hi havia estacionats destacaments de soldats als quals se’ls devia els salaris. Potser, per aquest motiu, cobraven pel tràfic comercial, perjudicant a la Generalitat que recaptava aquest impost.

35. ACA, Generalitat, N-1007, foli 128v. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort VI, p. 316.

36. MÁRTIR DE ANGLERÍA, *Epistolario*, p. 363, Carta nº 643, 4 de juliol de 1519.

37. ACA, Generalitat, N-1007, f. 131. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort 16, p. 57.

38. ACA, Generalitat, N-1007, f. 128v-129r. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort VIII, p. 140.

La Generalitat cobrava impostos sobre el comerç de la llana, com queda regulat detalladament en el capítol de cort 13:

que los bestiar de los habitantes en lo Principat de Cathalunya, Rossello, y Cerdanya no pogan esser trets de Cathalunya, ni dels dits Comtats pera tonres fora de aquella (...) e que las lanas de Cathalunya paguen de exida deu sous per rova de lana neta, e ditas tals lanas no pogan espatxarse, ni exir sino per Barcelona, Tortosa, Perpinya, o Lleida”.³⁹

Aquesta disposició és força interessant per tal com ens dóna notícia sobre els fraus que es cometien per evitar pagar els drets de duana que recaptava la Generalitat. Es fa menció dels oficials del General que permeten els fraus, al·lusió clara a que rebien suborns.

En el següent capítol de cort, el 14, es regula el control de la indústria tèxtil, la més important del Principat:

Com lo exercici de la Draparria sie molt precipuo, e necessari en lo present Principat, y los Regidors de las Ciutats, y Vilas principals de aquell, en las quals se obran, y aparellan Draps, pogan, e hajan acostumat de ordenar sobre lo aparell, bondat, y finor de dits Draps (...) no sie licit, ni permes als Deputats del dit General (...) coneixer, ne entrametres del aparell (...) dels dits Draps (...) e ordenar sobre aquelles, sie del Regidors de ditas Ciutats.⁴⁰

En aquestes disposicions veiem un conflicte de competències entre la Generalitat i els municipis. La Diputació del General cobrava uns impostos sobre els teixits (la *bolla de plom* i el *segell*) i per evitar fraus volia controlar directament la qualitat de les teles. Però els municipis es neguen a cedir el control de la qualitat i així queda regulat en aquesta cort.

Al capítol de cort 15 es protegeix la falconeria, activitat molt preuada pels nobles: “que algu no gos traure, ni fer traure Astors dels nius, ni ous de aquells (...) si sera persona estrangera fora de Cathalunya incorrega en pena de esser fustigat”.⁴¹

Troblem un capítol de cort molt extens, el 18, que tracta del nomenament del comendatari de la Castellania d'Amposta i Priorat de Catalunya: “que

39. ACA, Generalitat, N-1007, f. 130. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort XIII, p. 309-310.

40. ACA, Generalitat, N-1007, f. 130v. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort XIII, p. 315.

41. ACA, Generalitat, N-1007, f. 131r. *Constitucions*, vol. III, capítol de cort 15, p. 73.

no sie donada possessio a algun Frare de dita Religio, que no sie nadiu, e originari del dit Principat".⁴²

L'orde militar de Sant Joan de l'Hospital de Jerusalem administrava extensos territoris en les terres de l'Ebre i Lleida. El càrrec de prior i comendatari es defensa per als naturals del Principat, com era el costum.

Una altra constitució estableix el principi indigenista per als oficials: "que los Officials del Principat de Cathalunya, Regne de Mallorcas, e Illas adjacents hajan esser Cathalans".⁴³

Un llarg capítol de cort, el 17, tracta dels béns confiscats per la Inquisició:

sie guardat, e servat lo Capítol disposant de la prescriptio de trenta anys, circa dels bens dels heretges adquirits, o posseits, posat entre los Capítols de la Inquisicio (...) los tals adquisidors, o possessors (...) no pujan en qualsevol manera ser molestats, inquietats, o trets en juy per Officials, o el Fisc del Sanct Offici de la Inquisitio.⁴⁴

Es protegeix a les persones que han comprat les propietats confiscades als jueus conversos, aquí anomenats heretges. Segons les complexes disposicions d'aquest capítol de cort, sembla que la Inquisició volia anul·lar algunes adquisicions de béns de persones acusades i que després no havien estat condemnades, a la qual cosa s'hi oposa aquest capítol, defensant clarament als compradors. Darrera dels enfrontaments entre els ciutadans i la Inquisició, hi ha molts interessos econòmics en joc.⁴⁵

Dos capítols de cort (el 10 i l'11)⁴⁶ i una constitució donen disposicions sobre els notaris públics. Tracten d'evitar que les escriptures notariales,

42. ACA, Generalitat, N-1007, ff. 132v-133r. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort XVIII, p. 16-17.

43. *Constitucions*, vol. III, cap. 13, p. 89.

44. ACA, Generalitat, N-1007, f. 132. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort XVII, p. 361-362.

45. Segons J. Contreras: "para las Cortes, la autonomía jurisdiccional del Santo Oficio bordea los límites de la legalidad que definían los fueros constitucionales del Principado". Jaime CONTRERAS, "El Santo Oficio en el Principado: 1568-1640. Papel político y análisis social", a *Primer Congrés d'Història de Catalunya*, Universitat de Barcelona, 1984, vol. II, p. 111-115.

46. ACA, Generalitat, N-1007, f. 129v. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort X, p. 282 i capítol de cort XI, p. 276.

en cas de defunció del notari, es perdin o passin a mans privades. També es castiguen alguns mals procediments, tot exigint als notaris eficàcia i honestedat. Les penes pecuniàries són bastant elevades, fins i tot, es pot arribar a privar del salari als afectats.⁴⁷ Els notaris afavorien clarament els seus clients, els compradors, mentre els antics propietaris, els senyors, es veien perjudicats i impeditos de cobrar els seus drets: els censos feudals. Ho veiem en aquesta constitució: “que en las vendas de las propietats no especifican, quins censos fan, ni per quis tenen (...) sense haverhi ferma del Senyor del alou, en gran dany del Senyor Alodiari”.⁴⁸ Eulàlia Duran interpreta aquestes lleis com la manifestació d'una nova classe social que apareix al camp, l'emfiteuta ric, que abusa de la seva situació privilegiada, perjudicant al senyor directe.⁴⁹ Són les conseqüències dels canvis que es produeixen a partir de la sentència de Guadalupe, dictada per Ferran II, alliberant els pagesos remences, els quals esdevenen propietaris, perjudicant els senyors feudals.

En el capítol de cort 12 es volen protegir els drets senyorial, els quals amb la capitalització de la terra entren en crisi:

los Emphiteotas stablescan las cosas Emphiteoticarias que per Senyors directas, e alodiaris tenen a otras personas, posant hi mes cens, del que ells fan als dits Senyors directes (...) haja esser pagat als dits Senyors alodiaris, y directes Luysme, Foriscapi, o terç (...) per vendas, o otras alienacions.⁵⁰

Una constitució es dedica als falsificadors de moneda,⁵¹ i estableix que no poden ser *composats*, és a dir, no podien redimir la pena amb diners, pràctica que, en certa manera, era permesa. S'acceptava malament que per diners es pogués evitar la justícia.

Portar armes queda prohibit a tots els civils,⁵² excepte en casos excepcionals, en situacions de defensa del territori, com en el cas del sometent. Només els oficials i militars podien anar armats. Els càstigs podien

47. *Constitucions*, vol. I, cap. VII, p. 276.

48. *Constitucions*, vol. I, cap. XIII, p. 345.

49. Eulàlia DURAN, *Les Germanies als Països Catalans*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1982, p. 134-135.

50. ACA, Generalitat, N-1007, f. 130r. *Constitucions*, vol. I, capítol de cort XII, p. 345.

51. *Constitucions*, vol. I, cap. I, p. 416.

52. *Constitucions*, vol. I, cap. III, p. 442.

ser multes i, si no es pagaven, la pena era la galera, una cosa terrible. La prohibició de portar armes no impedia la pràctica del bandolerisme, força estesa, ni del bandolejar nobiliari, també habitual, amb armes permeses, en aquest cas. Les venjances personals eren corrents.⁵³ Un acte de cort confirma una constitució anterior perquè els oficials del rei puguin perseguir els bandolers i els criminals.⁵⁴ En posteriors corts se segueix legislant en aquest sentit, la qual cosa vol dir que hi ha una violència endèmica al Principat. La següent constitució és força il·lustrativa en aquest sentit:

que si algu, apres que hara fet, y fernet trevas ab algun altre, acordadament rompra, o fara rompre las trevas, o matant, o nafrant, o batent aquell (...) o cremant casas, pallers o altres bens, talant messas, o vinyas, destroit molins, trencant ayguas, matant bestians (...) o matant, o naffrant familia.⁵⁵

Impressiona veure la quantitat de crims i malifetes que es feien per motiu de venjances personals, malgrat la pena de mort o mutilacions que es podien aplicar en càstig i les Constitucions de Pau i Treva.

L'exercici de la justícia estava molt regulat. Ferran II havia creat la Reial Audiència el 1493, al funcionament del qual es dediquen diverses constitucions i actes de cort. En total són 20 disposicions recollides en el volum I de les *Constitucions*. Existia l'advocat dels pobres, per defensar els més desvalguts. Però també apareix la picaresca d'alguns de voler fer-se passar per pobres sense ser-ho, per no pagar; o dels propis advocats que volen cobrar als pobres o, si no paguen, no s'hi prenen interès.⁵⁶ Hi ha una disposició humanitària respecte als presos pobres per deutes, la qual ens demostra que les institucions públiques no tenien massa recursos: "si sera pobre, y constara de la pobretat, lo creedor, o creadors sien tenguts pagar li los aliments (...) si dins dos dies no seran dits aliments ministrats (...) lo tal pres haja esser relaxat".⁵⁷

53. Molts aldarulls els provocaven els nobles amb les seves constants baralles i venjances, com en el cas del rapt de l'Isabel, filla del conseller de Barcelona, Joan de Gualbes. DURAN, *Les germanies*, p. 221-222.

54. *Constitucions*, vol. I, cap. III, p. 428-429.

55. *Constitucions*, vol. I, cap. V, p. 171.

56. *Constitucions*, vol. I, cap. VIII, p. 144-145.

57. *Constitucions*, vol. Cap. VIII, p. 236.

En aquesta cort de 1520, el rei dicta algunes pragmàtiques i confirma lleis anteriors relatives a assumptes relacionats amb els eclesiàstics, els seus privilegis, la Inquisició i butlles de croada. El rei Carles va defensar sempre l'Església catòlica, en la línia del seu avi Ferran *el Catòlic*. Les relacions entre el poder municipal i l'Església o la Inquisició són complicades. De vegades, força conflictives.

Una pragmàtica respon a la demanda del síndic eclesiàstic d'Elna (Roselló) i repara un greuge presentat pel bisbat contra els abusos del governador, el qual efectuava cobraments per permetre la possessió de beneficis eclesiàstics.⁵⁸

Respecte a la Inquisició, els greuges presentats pel braç reial, queden, de moment, solucionats en la següent disposició:

Los abusos per las Corts de Cathalunya de present a sa Majestat donats contra alguns Ministres del Sanct Ofici (...) Plau a sa Majestat que qualsevol eclesiastic o seglar persona obligada o qualsevol persona per delicte (...) y apres sera fet official del dit Sanct Ofici de la Inquisició, perço no sie exempt de la jurisdicció eclesiastica o secular de son primer jutge en aquelles coses que no concernexen lo Sanct Ofici.⁵⁹

Hi ha uns capítols referents a la butlla de croada, recaptacions que anaven a parar al sobirà directament, assumpte que provocava conflictes. El rei repara les extralimitacions dels comissaris de la croada,⁶⁰ però manté la recaptació dels donatius perquè li suposaven uns elevats ingressos.⁶¹ Hi ha també unes confirmacions fetes pel cardenal de Tortosa sobre la croada.⁶²

En una altra pragmàtica donada per Carles es defensen els privilegis dels ordes religiosos enfront de la Real Audiència, segons els greuges presentats.⁶³ El rei els concedeix el que demanen ja que els seus mem-

58. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 7-8.

59. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 28-30.

60. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 34-35.

61. Es donaven indulgències a canvi d'uns diners. El papa ho va concedir als Reis Catòlics per a la conquesta dels territoris musulmans. John H. ELLIOTT, *La España imperial. 1469-1716*, Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1976, p. 106.

62. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 35-36.

63. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 85-86.

bres són considerats pobres. L'exempció dóna una clara idea dels privilegis i protecció que tenien els ordes religiosos.

Una altra pragmàtica tracta dels delmes.⁶⁴ El rei defensa el dret de l'Església a cobrar els delmes i mana als seus oficials que castiguin amb pena de 2000 florins d'or a qui obri contra aquestes disposicions, (una multa molt elevada). Els súbdits, sovint, es resisteixen a pagar els delmes a l'Església. També cal destacar que el rei cobrava un terç dels delmes (*las tercias reales*, concedides als *Reis Catòlics* pel papa Alexandre VI el 1494).⁶⁵

Si bé la legislació de les Corts de 1519-20 ha estat estudiada per diversos historiadors, no s'han detingut en les pragmàtiques. Són documents també molt interessants per conèixer els interessos i privilegis de l'estament eclesiàstic i del propi rei.⁶⁶ Confirma la hipòtesi, ja coneguda, de l'aliança entre la corona i l'Església.

Conclusions

A Barcelona, durant un any es produeix una negociació constant, un estira i arronsa entre el rei i el Consell de Cent-Corts. És la manifestació del joc polític i de l'equilibri de poders. Els consellers de Barcelona destaquen pel tarannà pragmàtic, negociador dels mercaders, pactista, però no feble, juguen a casa, coneixen les lleis i tenen la clau dels diners (impostos, taula de canvi).

Rei i súbdits es necessiten. El rei és el jutge suprem, el cabdill que ha de defensar el territori, ha d'assegurar la pau i la tranquil·litat. A Barcelona triomfa la diplomàcia. Les relacions entre Carles i Barcelona són bones, atenant-nos als fets i a la documentació.

64. *Constitucions*, vol. II, Pragmàtiques, p. 144-145.

65. ELLIOTT, *La España imperial*, p.106.

66. Els historiadors que he consultat sobre les corts de 1519-20, entre altres, són: Àngel Casals, Ricardo García Cárcel i Eulàlia Duran.

El rei defensa la religió i el clergat, pilars bàsics de la monarquia. En les corts de Barcelona el rei dóna tres pragmàtiques i diverses disposicions relacionades amb l'església, defensant els seus privilegis. El rei necessita l'església perquè fa de moderadora en una societat conflictiva. L'església també proporciona rendes al rei: part dels delmes, impostos de croada i béns confiscats per la Inquisició.

M'ha sorprès que els síndics catalans no demanin permís al rei per comerciar amb les noves terres descobertes. En les corts només es tracta del comerç mediterrani. Si bé, en el capítol 9, es demana al rei poder establir consolats catalans en les *Terras conquistadas y conquistadoras de Vostra Majestat*. Es desprèn del context que es refereixen al nord d'Àfrica. Aquesta aparent manca d'interès dels catalans pel món atlàntic s'ha de tenir present quan s'utilitza el tòpic de llur suposada exclusió del comerç amb les Índies.

La presència del rei a Barcelona i la seva llarga estada serveixen per solucionar qüestions pendents i desactivar protestes dels sectors dirigents i populars. El patriciat barceloní controla l'opinió pública i manté la fidelitat al sobirà. No els interessa, en absolut, la revolta (encara es recordava la guerra de *la Biga i la Busca* del segle XV). En contrast amb les revoltes comuneres i les germanies valencianes o mallorquines, Catalunya és manté tranquil·la.